

Л. В. ОРШАНСЬКИЙ

ПРОЕКТУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

У статті висвітлено шляхи вирішення проблеми підвищення ефективності професійної підготовки студентської молоді, використовуючи потенціал технології проектної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, метод проектів, проектно-технологічна діяльність

Л. В. ОРШАНСКИЙ

ПРОЕКТИРОВАНИЕ КАК ВАЖНОЕ УСЛОВИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СОВРЕМЕННЫХ СТУДЕНТОВ

В статье освещены пути решения проблемы повышения эффективности профессиональной подготовки студенческой молодежи, используя потенциал технологии проектной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, метод проектов, проектно-технологическая деятельность.

L. V. ORSHANSKIY

DESIGN AS AN ESSENTIAL PART OF TRAINING NOWADAY'S STUDENTS

The article highlights the ways of addressing the problem of improving the effectiveness of training students, using the potential of project activities technology for.

Keywords: training, method of project design and technological activities

Нові вимоги до системи навчання – це безупинний та вільний розвиток здібностей кожної людини. У ХХІ ст. знання, а не сировинні ресурси визначатимуть розвиток цивілізації – у цьому однаковість і вітчизняні, і зарубіжні експерти.

Визначення стратегічних напрямів розвитку систем освіти хвилює практично усе світове співтовариство. У прогностичній монографії «Школа для ХХІ століття. Пріоритети реформування освіти» американський учений-педагог Ф. С. Шлехті, посилаючись на опитування багатьох бізнесменів, роботодавців, освітянських функціонерів, пише, що на питання: «Що ви хочете від школи?» одержував, зазвичай, однакову відповідь: «Нам потрібні люди, що вміють учитися самостійно» [1, с. 26]. Це і зрозуміло: якщо студент знає, як учитися, здатний досягати мети, вміє працювати з фаховою літературою, одержувати знання від викладача, здійснювати пошук і знаходити необхідну інформацію задля вирішення тих чи інших проблем, використовуючи найрізноманітніші джерела, то він легше підвищуватиме свій освітній, а в майбутньому й фаховий рівень, швидко перекваліфікуватиметься та набуватиме будь-яких додаткових знань й умінь в новому професійному середовищі.

Інноваційна активність, нові технології, адаптивність, гнучкість виробничого середовища – це далеко не повний перелік неодмінних умов, який доведеться виконувати національним економікам, а звідси – людям, високоосвіченим і динамічним. Інноваційному типу економіки відповідає й інноваційний тип зайнятості. Отже, майбутній фахівець має не лише набутти необхідний рівень знань, умінь і навичок, а й бути сприйнятливим до інновацій, активним і творчо мислячим.

Найважливіша форма прояву активного ставлення людини до навколишнього дійсності – це його діяльність, а провідним його видом є навчання, тобто діяльність, спрямована на засвоєння знань, умінь та навичок, вироблених людством протягом тривалого історичного шляху. Навчання спрямоване на засвоєння соціального досвіду; відповідно до вікових особливостей та зі зростанням потенційних можливостей молоді зміст і форми діяльності ускладнюються та диференціюються, виникають різні форми навчально-пізнавальної та практичної діяльності. Можна стверджувати, що в суспільстві з ринковим характером відносин кінцева мета будь-якого навчання – це підготовка молоді до самостійної й активної трудової діяльності.

На нашу думку, сучасні студенти не вповні є активними суб'єктами діяльності, адже більшості з них властиві низький розвиток професійної спрямованості та позитивної мотивації до навчання, недостатній рівень сформованості знань, умінь і навичок, необхідних у навчанні та майбутній професійній діяльності, слабка ініціатива й активність (навчальна, громадська тощо), орієнтація на репродуктивні способи отримання знань, невисокий ступінь самоорганізації і рефлексії. Усе це свідчить, що рівень розвитку основних характеристик студента як суб'єкта діяльності не відповідає кінцевій меті навчання, поставленій сучасним суспільством перед професійною школою. Звідси і виникає необхідність педагогічного втручання в процес професійної підготовки з метою його оптимізації. Навчальний процес має організовуватися так, щоб студент був змушений повсякчас виявляти самостійність, активність і творчість, тобто його треба поставити в активну позицію суб'єкта діяльності, а на реалізацію цього головного завдання повинні спрямовуватися основні традиційні й інноваційні форми та методи навчання.

Нині відсутній однозначний підхід до дефініції «методи навчання». Передовсім, варто погодитися з думкою А. Алексюка, що метод навчання – це «багатоякісне і, отже, багатовимірне педагогічне явище» [2, с. 180], тому цілком закономірно існують різні його визначення. Одні вчені метод навчання трактують як спосіб передачі змісту навчального матеріалу, інші – як спосіб реалізації цілей навчання. Так, Ю. Бабанський визначає метод навчання як спосіб упорядкованої взаємозалежної діяльності суб'єктів навчального процесу – вчителя та учня, а також діяльності, спрямованої на вирішення завдань освіти, виховання та розвитку [3, с. 143]. Аналогічною є думка С. Гончаренка: «Методи навчання в школі – упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на вирішення навчально-виховних завдань» [4, с. 206]. Більш комплексне визначення належить І. Лернеру, котрий метод навчання розглядав як дидактичну категорію – систему норм взаємозалежної діяльності вчителя й учнів, у ході якої здійснюється організація та регулювання пізнавальної і практичної діяльності учнів, що забезпечує засвоєння змісту освіти як втілення основ соціального досвіду і тим самим досягнення освітньо-виховних цілей навчання» [5, с. 198].

Відсутність однозначного тлумачення поняття «метод навчання» створює передумови для існування різних підходів до визначення інших категорій дидактики, зокрема, засобів і форм навчання. Відомо, що поняття форми завжди стосується зовнішнього обриса, вигляду предмета, процесу чи явища. Відповідно форми навчання характеризують зовнішній аспект процесу засвоєння знань і формування вмінь, розкривають зовнішній бік організації навчально-пізнавальної діяльності, який регламентується встановленим режимом. Дидакти розрізняють форми навчання і форми навчальної діяльності учнів на заняттях. І. Лернер, наприклад, формою навчання вважає спосіб реалізації методу [5, с. 210]. Однак, оскільки метод навчання також є й способом нормативної взаємозалежної діяльності учнів і вчителя, форма ототожнюється з методом, якщо під нею розуміється спосіб взаємодії суб'єктів навчального процесу. Отже, під методами навчання можна вважати спосіб управління навчальним процесом, а під формою навчання – спосіб взаємодії педагога й учнів. До засобів навчання відносимо основні види діяльності, в яких формується і виявляється психіка людини. Способи організації взаємодії суб'єктів навчального процесу в різних видах діяльності є організаційними формами навчання.

Звичайно, кожен спосіб організації чи метод навчання має одне домінуюче цільове призначення, але визнання за кожним методом вузької „спеціалізації» навряд чи є правомірним. Тому будь-який метод чи форму навчання вважаємо поліфункціональними, тобто одночасно

спрямованими на створення оптимальних умов досягнення різних цілей, а використання комплексу взаємоузгоджених методів, форм, способів і засобів навчання свідчить про системний, технологічний підхід до вирішення різних навчально-виховних завдань. Саме використання технологічного підходу, що спирається на закономірності і принципи навчання, виховання й розвитку особистості, ґрунтується на чітких критеріях, діагностуванні, прогнозуванні, контролі й коригуванні досягнутих результатів, зумовлює динамічність процесів формування інтелектуальних, моральних, соціальних рис, професійних якостей та компетентностей студента.

Проаналізувавши різні погляди та дефініції, педагогічну технологію розглядаємо як таку, що передбачає демократизм, рівність, партнерство в суб'єкт-суб'єктних відносинах викладача і студента, пронизана оптимістичною вірою в його творчі можливості, відбувається у співпраці і співтворчості, орієнтована на свободу вибору і максимальну самостійність. У цьому педагогічному середовищі студент є пріоритетним суб'єктом освітньо-виховної системи, особливо, якщо це особистісно зорієнтоване, проектне навчання. Багаторічний педагогічний досвід дозволяє стверджувати, що організація проектної діяльності в умовах професійної школи уможливорює набуття студентами міцних знань, формування якісних умінь з фаху, способів самостійного вирішення навчальних проблем і завдань, мотивацію та пізнавальну активність, розвиток креативності тощо.

З урахуванням сказаного, вважаємо, що ключовий елемент будь-якої педагогічної системи в умовах розвитку суспільства з ринковою економікою – це активізація процесу навчання, всебічного розвитку ініціативи, самостійності студентів у набутті знань. На думку більшості дослідників, призначення активізації учіння в стимулюванні викладачем пізнавальних і моральних мотивів навчання, що призводять до формування необхідних цільових установок, мобілізації внутрішніх зусиль і створення сприятливих зовнішніх умов для засвоєння студентами змісту професійної освіти.

Підвищення активності студентів сприяє формуванню стрижневих якостей особистості майбутнього фахівця: пізнавальної активності та самостійності. Сучасна професійна школа як один із суб'єктів ринкових відносин має дотримуватися парадигми активного учіння з відповідними йому основними вимогами, передовсім такими: 1) навчальний матеріал повинен стати предметом активних розумових і практичних дій кожного студента; 2) засоби активізації учіння мають забезпечувати не лише загальну, постійну активність студента на заняттях, а й активність, спрямовану на оволодіння ключовими знаннями і способами майбутньої професійної діяльності.

Активність часто розглядають на трьох рівнях: відтворювальному, інтерпретуючому та творчому. Наш досвід засвідчує, що проектна діяльність у навчально-виховному процесі розвиває активність більшості студентів на інтерпретуючому та творчому рівнях, а результатом пізнавальної активності, зазвичай, є пізнавальна самостійність, що свідчить про прагнення й уміння студента без сторонньої допомоги опановувати знаннями й оволодівати способами діяльності, вирішувати пізнавальні завдання з метою оволодіння майбутнім фахом. Ця особистісна якість звичайно формується у процесі самостійної діяльності студента і має три складові:

– мотиваційний компонент (усвідомлене спонукання до виконання цілеспрямованої пізнавальної діяльності);

– змістовно-операційний компонент (оволодіння системою ключових знань і способів професійної діяльності);

– вольовий компонент (вольові зусилля, які необхідно прикласти для вирішення навчального завдання в ході пізнавальної діяльності).

У ВНЗ необхідно створювати такі умови, за яких педагоги та студенти могли би вільно розвивати свої творчі здібності. При цьому, зміна соціальної та життєвої ролі ключових знань і пізнавально-творчих можливостей студента відбувається паралельно з надстрімкими змінами у соціально-виробничій сфері.

Нині особливо актуальною є проблема впровадження у практику вузів інноваційних педагогічних технологій, зокрема проектної. Провідні положення проектної технології навчання ґрунтуються на врахуванні особистості студента, зв'язку творчого задуму, ідеї проекту з реальним життям, зміні механізму його взаємодії з викладачем, значному підвищенні

рівня автономності студента при вирішенні особистісно значущих і професійних проблем у процесі творчої діяльності, стимулюванні рівня внутрішньої мотивації до якіснішого оволодіння змістом навчання.

В основу методу проектів покладено ідею, яка відображає сутність поняття «проект»: це прагматична спрямованість на результат, який можна одержати при вирішенні тієї чи іншої практичної або значимої теоретичної проблеми, а також побачити, усвідомити і застосувати в практичній діяльності [6, с. 44]. Проектування як інноваційний метод у дидактиці та методиці досліджувався багатьма вченими-педагогами: П. Архангельським, Т. Башинською, В. Беспалько, О. Коберником, Т. Кравченко, Н. Матяш, З. Равкіним, В. Сидоренком та ін. Зарубіжні вчені в галузі едукції Ф. Дейн, Дж. К. Джонс, В. Х. Кілпатрік, С. Хейнс та інші вважали, що особливість проектно-технології полягає в професійній спрямованості на створення певного кінцевого продукту, а також виготовлення навчальних матеріалів, що базуються на власному досвіді та знаннях про навколишній світ, причому учасникам проекту надається максимальна свобода у виборі способу досягнення мети, а викладач виконує роль керівника, а не єдиного і головного джерела подання інформації.

Проектування вимагає врахування етичних, соціальних, економічних, екологічних, технологічних та інших чинників, особливостей історії і культури народу, етнічної ментальності. Завдання для проектування не мають точних однозначних рішень, оскільки студенти повинні створити щось об'єктивно або суб'єктивно нове, донині не існуюче.

Проект може бути не пов'язаним з матеріалом, що вивчається, а включатися у більш широкий соціальний контекст. Коли викладач ставить проблему, він цим окреслює заплановані результати навчання і початкові дані. Все інше належить виконувати студентам: планувати проміжні завдання, шукати шляхи їх реалізації, діяти, порівнювати отримане з тим, що вимагається, коригувати діяльність тощо. Конкретні засоби і прийоми визначаються характером вирішуваної даним проектом проблеми.

Проектне навчання є здебільшого індивідуалізованим, бо передбачає самостійну реалізацію студентом власного проекту від ідеї до кінцевого предметного результату, потребує прояву уяви та фантазії, творчих можливостей і здібностей, ґрунтовних теоретичних знань (споживчих, економічних, екологічних, технологічних, культурологічних тощо) і практичних умінь. Проектне навчання реалізовується завдяки вирішенню комплексу навчальних завдань творчого характеру. Якщо при традиційному навчанні завдання потрібні для закріплення знань й умінь студентів, то в проектній технології вони стають результатом творчої діяльності при вирішенні проблеми і виконанні комплексу завдань творчого характеру. Фундаментальна відмінність виявляється у принципово різних цільових установках. У зв'язку з цим серед завдань вищого рівня особливе значення мають варіативні, суперечливі, проблемні завдання, для яких не існує однозначного рішення.

За визначенням О. Коберника, проектування – це творча, інноваційна діяльність, яка завжди спрямована на створення інтелектуальних або матеріальних продуктів, що мають об'єктивну і суб'єктивну новизну, особистісну та суспільну значущість [7, с. 112]. Ця діяльність зумовлена духовними, пізнавальними, матеріальними і професійними мотивами та передбачає використання різноманітних способів і форм організації самостійної теоретичної і практичної роботи.

Досвід впровадження проектно-технологічної системи у ВНЗ уможливив визначити основні принципи її моделювання, до яких відносимо: демократизацію і гуманізацію навчально-виховного процесу; відповідність інформативно-змістової моделі навчання предметно-профільній; багатомірність моделі спілкування (педагогіка партнерства); єдність загальноосвітньої, предметно-профільної, професійно спрямованої підготовки, соціокультурного розвитку; стимулювання зростання інтелектуального і творчого потенціалу студентів.

Проектно-технологічна діяльність: формує навички самостійної орієнтації в науковій, навчально-методичній і довідковій літературі, вчить самостійно добувати потрібну інформацію; активно розвиває основні види мислення, зокрема образне і технічне; сприяє психічному розвитку; зберігає і підсилює прагнення творити; зміцнює емоційно-вольову сферу; розвиває інтелектуальні здібності; привчає до реальної самоосвіти; допомагає успішній адаптації до сучасних соціально-економічних умов життя; сприяє інтеріоризації

(опредмечуванню), тобто переходу зовнішніх дій у внутрішній стан, і екстеріоризації (розпредмечиванню), тобто переходу внутрішніх дій у зовнішні, трансформації їх у практику; дозволяє усвідомлювати себе творцем власної діяльності; підсилює позитивну мотивацію навчання; формує творче системне мислення, технологічну культуру; привчає до цілеспрямованої трудової діяльності, що є основним компонентом перетворення матеріалів, сировини, енергії й інформації; сприяє формуванню культури ділового спілкування, умінь аргументовано захищати свої позиції, оригінально мислити і діяти; розвиває творчу уяву, що є могутнім стимулом народження нових ідей, пошуку альтернативних рішень; зміцнює фізичне здоров'я і психічний стан [8, с. 68–70].

Отже, з одного боку, проектно-технологічна діяльність полягає в конструюванні сукупності дій та засобів, що дають змогу студентам успішно вирішувати поставлені завдання і досягати визначеної (поставленої) мети, з іншого – привчає студентів до самостійної, планової і систематичної роботи, виховує прагнення до створення якісно нових продуктів творчої діяльності, формує уявлення про перспективи їх застосування, зважаючи на сучасні тенденції соціокультурного розвитку.

Нині проектна діяльність студентів стає обов'язковою і невід'ємною складовою підготовки фахівців і входить у перелік основних завдань, що вирішуються на основі єдності навчально-виховного процесу та здійснюються в аудиторний та позааудиторний час вузу:

- підвищення якісного рівня фахової підготовки студентів;
- використання творчого потенціалу студентів для вирішення проблем, що виникають у системі професійної підготовки;
- створення умов для формування високопрофесійної, творчої та активної особистості майбутнього фахівця;
- створення сприятливих умов для розвитку і впровадження різних форм творчої діяльності студентів;
- виявлення найобдарованіших студентів, що мають яскраво виражену мотивацію до творчої діяльності, створення особливих умов для розвитку їхніх творчих здібностей;
- розвиток різних форм проектної діяльності змагальницького характеру.

Сучасні умови й економічна ситуація в Україні вимагають динамічного вдосконалення способів застосування технології методу проектів, включення в неї нових методичних підходів, організаційних форм, використання нових стимулів, нагромадження, аналізу і впровадження практичного досвіду. Проектна діяльність у навчально-виховному процесі має служити формуванню студентів як творчих особистостей, здатних адекватно й ефективно вирішувати навчальні і професійні проблеми. З іншого боку, перебудова структури і змісту вищої професійної освіти, розвиток і впровадження в освітній процес нових форм подання навчального матеріалу, а також нові вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня фахівців та їхньої конкурентоспроможності при здебільшого вільному працевлаштуванні, що диктуються умовами сучасного ринку праці, визначають необхідність удосконалювання умов використання технологій методу проектів у навчально-виховному процесі.

Технологія методу проектів також сприяє розвитку в майбутніх фахівців умінь інтегрувати знання зі способами їх раціонального одержання й орієнтована на індивідуалізацію навчання та соціалізацію студентів. Навчання умінню спілкування і співпраці сприяє становленню найважливіших ключових компетенцій молодих фахівців. Технології проектної діяльності сприяють формуванню в останніх досвіду пізнавальної творчої діяльності, умінь діяти не за зразком, приймати нестандартні рішення.

Діяльність студентів у процесі навчання за технологією методу проектів пов'язана з пошуком відповідей на поставлене завдання з невідомим рішенням. При його вирішенні важливим є створення творчої атмосфери, ініціювання і підтримка пошукової діяльності, умов для поширення та популяризації результатів діяльності.

Таким чином, проектна діяльність є необхідною умовою професійної підготовки фахівців і забезпечує не лише успішне засвоєння студентами навчального матеріалу, а й їхній моральний та інтелектуальний розвиток, здатність до прогнозування майбутнього, прояв самостійності, критичності, доброзичливості, комунікабельності та бажання прийти на допомогу іншим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров; под. ред. Е. С. Полат. – М.: Академия, 2001. – 272 с.
2. Алексюк А. М. Загальні методи навчання / А. М. Алексюк, В. І. Помогайба // Педагогіка; за ред. М. Д. Ярмаченка. – К.: Вища школа, 1986. – С. 160–199.
3. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды / Ю. К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1982. – 560 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Лернер И. Я. Методы обучения / И. Я. Лернер // Дидактика средней школы / под ред. М. Н. Скаткина. – 2-е изд., доп. – М.: Просвещение, 1982. – С. 181–215.
6. Матяш Н. В. Подготовка будущих учителей технологии к обучению школьников проектной деятельности / Н. В. Матяш, Н. З. Семенова. – Брянск, 2000. – 256 с.
7. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика / В. В. Бербец, Т. М. Бербец, Н. В. Дубова та ін.; за заг. ред. О. М. Коберника. – К.: Наук. світ, 2003. – 172 с.
8. Коберник О. М. Методика трудового навчання : проектно-технологічний підхід: навч. посібник / за ред. О. М. Коберника, В. К. Сидоренка. – Умань: СП «Жовтий», 2008. – 216 с.